

Haladjunk a korrall!

A folkMAGazin legutóbbi számában olvastam Juhász Katalin cikkét a regölésről. A sok érdekes információt tartalmazó írásban egy helyütt ez olvasható: „A magyar regölés azonban feltehetőleg finnugor eredetű szó, amely nyelvészeink szerint etimológiailag összefügghet a sámánok révülésével, extázisba esésével.” Az óvatos megfogalmazás ellenére (feltehetőleg, összefügghet) hajlamosak vagyunk a fenti állítást tényként elfogadni, holott az a legcsekélyebb mértékben sem bizonyított, és nem egyéb, mint pusztá feltevés.

A regölés népszokását a századforduló finnugor elkötelezettségű nyelvészei erőltették be a finnugor művelődés körébe, élükön Hunfalvy Pállal, aki megszállottja volt a magyarság finnugor származását hirdető (ma már meghaladott) irányzatnak. Természetesnek vette, hogy ha egy népszokás gyökerei a kereszténység fölvételének koránál régebbre mutatnak, akkor az csak finnugor eredettel magyarázható. Ez a gondolat máig makacsul felbukkan minden a témát érintő értekezésben annak ellenére, hogy a regölés szótöve a *reg* egyetlen finnugor nyelvben sem ismert!

Lássuk, hogyan okoskodtak a századelő nyelvészei:

Kiindulásnak a regösének állandóan visszatérő refrénjét használták:

*Rőt ökör régi törvény
haj regö rejtem.*

Hunfalvy szerint a *rejt* szavunk a manysi *réj* — melegség — névszóval hozható (!) kapcsolatba. E szerint a manysi bűbájos a dobot addig veri, „míg elragadtatásba esik, mi a test reszketésével jelenti ki magát, s ekkor azt mondták róla: Tarom réj tänen johst = Tarom (isten) réje reá jutott.”

Hogy mi köze lehet a *rejt* (eldug) igének a *réj* (melegség) névszóhoz, bárki könnyen eldöntheti — semmi.

Ez a probléma nyilván feltűnt Hunfalvy követőinek, így Balázs Jánosnak is, mert ő már azt próbálja elhitetni, hogy *rejt* szavunk valamikor meleget, melegedést is jelenthetett (ismét egy bizonytalan hat-het) amit azzal próbál bizonygatni, hogy a finn räkki (hőség) a *rejt*tel azonos. Véleménye alátámasztására megemlíti a magyar rekkenő hőség szóösszetételt. Ezzel azonban épp azt bizonyítja, hogy a valóban finnugor rekken szó a mai napig változatlan jelentéssel él nyelvünkben, így nemigen volt alkalma *rejt*té módosulni. Ha mégis maradunk annál, hogy a *rejt* szó meleget jelent, akkor hogy lehet, hogy mai nyelvünkben csak *eldug* jelentéssel ismerjük? Erre is kéznél van a frappáns válasz: „A sámán tűzének füstje melegíti a sámánt, de el is rejti — eltakarja — a többiek elől.” Ezek után, hogy még biztosabb legyen a dolgában felveti, hogy a tetszhalottakat egyes tájnyelveken *elrejtőzöttnek* nevezik. Ezzel nyilván az *extázistól* ájult sámánra kíván utalni, de éppen saját felépítményét bombázza, hiszen a tetszhalott esetében az *elrejtőzött* éppenséggel eredeti igei alakjában mutatkozik (az élet *rejtőz*ik, bujkál benne). Halott esetében pedig a meleg, melegedés, pláne rekkenő hőség asszociációja teljes képtelenség! Végül felteszi az *i-re* a pontot: „*rejt*ek” szavunkban a sámán sátrát véli felfedezni, így a regösének „*rőt ökör, régi törvény*” sora szerinte így hangzott az ősfinnugor időkben:

*Rejtekem régi törvény
haj regö rejtem.*

Nyilván valami csoda jött közbe, hogy csak az egyik *rejt* alakult át *rőt ökör*re az évszázadok alatt.

Sebestyén Gyula sem tud elszakadni elődeitől. Ő a *rőt, ré, rétt* — *ökör* — szavunkban keresi a kapcsolatot a *rejt* *réj, ré* tövel. Szerinte a *réj* (meleg) úgy kapcsolódik ide, hogy a *rőt ökör* levágott, megsütött *ökröt* jelent.

Mások szerint a *reg* ige tövűbe esik jelentésű, és összefügg a *rejt*, *rejtezik*kel. (??)

Pais Dezső is igének tartja a *reg* szótöveget — ki tudja milyen forrás alapján — úgy, hogy az alapszó a *re* békahang ami *g* – gyakorító járulékot kapott. Utal Szarvas Gáborra, aki szerint „az

igenévi rege (korábban csak jelzőként voltaképpen a.m. kuruttyolás /karattyolás/) brekegés, s innen átvittven: üres, haszontalan fecsegés.”

Pais szerint a regnek a XI-XII. században de később is varázs, varázslat –s képzős formájának regés, — regüs; -regös származékainak varázsos, varázslatos jelentése is *lehetett*. Ismét egy minden forrást nélkülöző feltevés, amihez hasonlók tömkelegét sorolhatnánk fel. Ezeket a hipotéziseket azután addig ismételtgették, míg az 1981-ben kiadott Magyar Néprajzi Lexikonban már ezt látjuk:

rejtezés → révülés.

Ahogy a regölés szó finnugor eredeztetése nem állja meg a helyét, úgy teljesen alaptalan az az ötletszerű feltevés, hogy a regölés a sámánok révülésével, extázisba esésével hozható kapcsolatba. Ha a sámánok tevékenységét és eszközeit összehasonlítjuk a regöléssel kiderül, hogy semmi közük egymáshoz. (Ajánlatos megtekinteni Hoppál Mihály Sámánok című remek összefoglaló munkáját.) Itt most elég azt az alapvető különbséget említeni, hogy míg a sámán tevékenységére az év bármely időszakában sor kerülhet, addig a regölés évenként ismétlődő, szigorúan naptári időszakhoz kötött esemény.

Figyelemre méltó az a tény is, hogy a magyar regöléssel azonos, vagy akár csak ahhoz hasonló népszokásról finnugor népek körében nincs tudomásunk. Aligha vehettük át egy szokás nevét azoktól, akik magát a szokást nem is ismerik!

Talán csak a nyelvészek nem figyeltek föl a *reg* szótó jelentése és a regölés tartalma közti szembeszökő összefüggésre. A reg ugyanis — véleményem szerint — kezdetet, megújulást jelentő névszó (és nem ige), melynek ragozott alakja a reg elérkeztevel jelentésű regvel, vagy mai teljes hasonult formában reggel. (Est szavunk ugyanígy alakult át: estvel-estve-este.) Az udvarhelyszéki regölők ma is így mondják: elmondom a reget. A reg tehát a kezdet szava, ami nemcsak a nap kezdetére vonatkozik, hanem az év kezdetére is, vagyis a téli napfordulóra. A regölés az újév kezdetének ünnepe, amit a szokás neve is világosan kifejez. A kereszténység felvételével a regölés szokása érthetően háttérbe szorult, kezdő napja (dec. 26) azonban így is közel van a téli napfordulóhoz (dec. 21-22.)

A téli napforduló az egyik legfontosabb csillagászati esemény. Ettől kezdve hosszabbodnak a nappalok, ami nem csak az ember számára fontos, de az állatvilág is érzékenyen reagál rá (pl. a szarvasok agancsa erre a jelre kezd növekedni stb.). Valószínű, hogy a természettel szoros kapcsolatban élő őskori ember számára is jelentős esemény volt az év megújulása, így elképzelhetjük, hogy az újév megünneplése ősidőkből származó hagyomány.

Sebestyén Gyula a regölésben szereplő bika párhuzamait a sumér-babiloni és egyiptomi bikakultuszokban véli felfedezni, nyilván nem ok nélkül, annak ellenére, hogy a regölés szó finnugor származását elfogadja.

Tudomásul kellene már venni, hogy a magyar nyelv finnugor rokonsága nem jelent egyszersmind művelődésbeli rokonságot is. Örvendetes volna, ha a századelő nyelvészeti melléfogásait a jól ismert nyelvújítási túlkapásokhoz hasonlóan a nyelvi csodabogarak gyűjteményébe sorolnánk, és nem idézgetnénk azokat kritikátlanul. Dobjuk ki mindazt, amiről bebizonyosodott, hogy nem korszerű, hogy használhatatlan, hogy eljárt fölötte az idő.

Haladjunk a korrall!